

**УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ**

ИЗВЕШТАЈ КОМИСИЈЕ ЗА ОЦЕНУ И ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Датум и орган који је именовео комисију

На основу члана 127 Статута Филолошког факултета Универзитета у Београду и члана 40 Закона о високом образовању, Наставно-научно веће на седници одржаној 25. априла 2018. године, донело је одлуку да се образује комисија за одбрану докторског рада.

2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен

1. др Ана Елаковић-Ненадовић, доцент, ужа научна област Неохеленистика, 7.10.2008, Филолошки факултет Универзитета у Београду;
2. др Татјана Самарџија-Грек, доцент, ужа научна област Романистика - Француски језик, 6.05.2009, Филолошки факултет Универзитета у Београду;
3. др Ифигенија Радуловић, ванредни професор, ужа научна област Класичне науке, 6.11.2015, Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

1. Име, име једног родитеља, презиме: Војка, Милован, Миловановић
2. Датум рођења, општина, република: 15.02.1972, Београд, Србија
3. Датум одбране, место и назив мастер рада:
16.10.2009. године, Филолошки факултет Универзитета у Београду, „Игра по улогама у уџбеницима француског језика за основну школу српских и француских аутора“.
4. Научна област из које је стечено академско звање мастера:
Методика наставе француског језика.

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

ВАЖНОСТ ПРИМЕНЕ РЕТОРИКЕ У МЕТОДИЦИ НАСТАВЕ ФРАНЦУСКОГ

ЈЕЗИКА

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација „Важност примене реторике у методици наставе француског језика“ кандидаткиње Војке Миловановић обухвата осам поглавља самог рада и списак коришћене литературе, као и биографију кандидата, библиографију, изјаву о ауторству, истоветности штампане и електронске верзије докторског рада и коришћењу (укупно 199 куцаних страна). Дисертација почиње резимеом на српском и резимеом на енглеском језику и садржајем. Подељена је на осам поглавља. У првом поглављу (стр. 1-21) кандидаткиња даје кратак преглед предмета, циљева, хипотеза и метода истраживања, као и кратак осврт на појам и суштину реторике, основне тенденције у њеном развоју и њену улогу у систему античког образовања. У оквиру другог поглавља (22-46) кандидаткиња сагледава дидактичко тројство – наставник, градиво (језик), ученик кроз призму традиционалног тројства у реторици – беседник, беседа, аудиторijум и уз помоћ компаративног метода пореди традиционалне реторичке елементе са елементима савременог наставног процеса. Треће поглавље (47-73) се односи на усмену продукцију, еволуцију наставних метода и дефинисање значаја и места усмене продукције у наставном процесу. У четвртном поглављу (стр. 74-96) кандидаткиња се бави фактором мотивације у наставном процесу и овај део истраживања илуструје многобројним примерима из своје вишегодишње педагошке праксе. У петом поглављу (97-108) кандидаткиња образлаже пројекат „DEL F у школским установама“ и даје детаљан преглед истраживања које је спровела у појединим школама у Србији, а које су укључене у реализацију поменутог пројекта. Истраживање је имало за циљ да утврди, да ли се реторички елементи користе у настави француског језика и како они утичу на ефикасност наставног процеса. У оквиру овог поглавља, кандидаткиња је дала детаљан преглед и анализу уџбеника и приручника намењенх припреми ученика за полагање испита нивоа Б 1. Шесто поглавље (стр. 109-169) представља анализу вежби из уџбеника и приручника за полагање испита DELF ниво Б1. Анализирани су уџбеници који се користе у средњим школама у Србији. У седмом поглављу (стр. 170-177) кандидаткиња презентује вежбе усмене продукције које су настале по узору на реторске вежбе, а у чијој реализацији ученици користе мултимедијална средства, у овом случају мобилни телефон. У осмом поглављу (стр. 178-187) кандидаткиња резимира резултате спроведених истраживања. Библиографија (стр. 188-197) приложена на крају рада садржи 143 библиографске јединице.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

У **уводном поглављу** кандидаткиња даје кратак преглед предмета истраживања, циљева, хипотеза, метода које су коришћене у овом истраживању, као и очекиване резултате. У својој тези, кандидаткиња полази од претпоставке да примена традиционалних реторичких начела и стратегија унапређује квалитет наставе француског језика и укупну компетенцију наставника и ученика, што је у даљем делу истраживања и поткрепила одређеним теоријским оквиром, као и примерима из своје дугогодишње наставничке праксе. Стога, као примарни циљ своје докторске тезе, кандидаткиња наводи утврђивање значаја и места реторике у методици наставе француског језика, посебно када је реч усменој продукцији на Б1 нивоу *Заједничког европског референтног језичког оквира* (ЗЕОЈ). У оквиру посебних подпоглавља (1.1. Реторика – појам, значај и основне тенденције у развоју; 1.2. Настава реторике као део

античког образовног система), кандидаткиња пружа кратак увид у појам, суштину и основне тенденција у развоју реторике и дефинише њену улогу и значај у систему античког образовања. Прегледом релевантних извора и стручне литературе, кандидаткиња дефинише улогу реторике у систему образовања кроз различите временске епохе, као и примењивост њених постулата и ресурса у оквиру савременог наставног процеса. Секундарни циљ овог истраживања обухвата преглед релевантне литературе и детаљну анализу наставних вежби, где је уз помоћ компаративног метода истраживања, кандидаткиња детаљно представила и анализираше школске уџбенике за ниво Б1, као и приручнике намењене за полагање овог испита. Истраживање је обављено у оквиру пројекта Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије и Амбасаде Републике Француске у Србији под називом „DEL F у школским установама“. Циљ поменутог пројекта је да школе и наставници, који у њима раде, учествују у припреми ученика основних и средњих школа за полагање испита из француског језика ради добијања дипломе DELF (Diplôme d'études en langue française). Добијени резултати анкете у коју су били укључени наставници српских школа који су учествовали у поменутом пројекту „DEL F у школским установама“, као и наставници који су запослени у француским институтима у Србији, анализирани су са квантитативног и квалитативног аспекта. У оквиру овог поглавља, кандидаткиња је пружила и кратак осврт на структуру рада, дајући кратак преглед и садржај написаних поглавља.

У другом поглављу кандидаткиња сагледава дидактичко тројство – наставник, градиво (језик), ученик, кроз призму традиционалног тројства у реторици – беседник, беседа, аудиторијум, где се уз помоћ компаративног метода пореде традиционални реторички елементи са елементима савременог наставног процеса. Овај део рада, поред релевантних теоријских осврта на задату тему, прати и низ конкретних примера вежби које је кандидаткиња примењивала на часовима француског језика у својој дугогодишњој педагошкој пракси. Кандидаткиња полази од става да наставник француског језика мора бити, пре свега, одличан говорник, што, између осталог, подразумева адекватно познавање и креативну примену традиционалних реторичких начела у савременом педагошко-психолошком образовању наставника. У оквиру овог поглавља, поред улоге наставника као беседника, разматра се и улога ученика у својству аудиторијума, као и концепт самог предавања, односно беседе. Попут античког беседника, наставник мора поседовати знање о материји коју излаже, али и одређене вештине, уз чију помоћ би могао да заинтересује ученике за градиво и мотивише их да активно учествују на часу. Према Цицерону и Квинтилијану, једна од најважнијих особина беседника јесте управо његово образовање, јер да би наставник могао да пренесе знање, он га мора и поседовати. Према мишљењу кандидаткиње, наставник, поред своје примарне функције, мора на себе преузети и васпитну функцију, јер је све више присутан дефицит породичног васпитања. Ово укључује све позитивне и хуманистички оријентисане опште карактеристике наставника као говорника, као и одређене компетенције као што су: језичка, социјална, педагошко и дидактичко-методичка компетенција, модерационо-медијацијска и интеркултурна компетенција (Дурбаба, 2011: 107-108). У подпоглављу 2.1. (Наставник у улози беседника), кандидаткиња наводи како у учионици наилазимо и на беседнике и на аудиторијум, а да је суштина њиховог односа заправо сама беседа, односно градиво које се предаје. Беседа треба да представља логичку целину, која има и своју естетску компоненту, али и своје основне делове: увод, излагање и закључак (Нушић, 1993:67). По Аристотелу она мора да има: увод, образлагање предмета, доказивање предмета говора и епилог или рекапитулацију реченог (Arist. *Rhet.* III 13, 1-5), што би требало да буде једна од реторичких стратегија када је структура наставничког предавања у питању. Наставник

као беседник и ученици као једна врста аудиторијума су у сталном инетракцијском односу и тај однос указује да наставник на ученике врши директан и индиректан утицај (Шотра, 2010: 94). Наставник тако индиректно прихвата осећања ученика, поставља питања, прихвата њихове идеје и сугестије, одговора на емоционално понашање ученика, охрабрује их, похваљује и прикладно се шали. С друге стране, директан утицај наставника на ученике се огледа кроз давање информација и говорних модела, исправљање грешака на језичком нивоу, вођење часа, критиковање непримереног понашања. Садржина говора и сам говорник су важни за успешан наступ, али се, по мишљењу кандидаткиње, не сме потценити ни аудиторијум коме је говор намењен и коме се говорник обраћа. Говорећи о аудиторијуму, Аристотел у својој *Реторици* разматра различите карактерне особине људи у појединим узрастима, и између осталог, сматра, да су млади људи због своје младости храбрији од старијих јер мисле да им се ништа не може догодити и да су пуни самопоуздања (Arist. *Rhet.* II 12-16). Стога, кандидаткиња наглашава да су нове генерације прилично нестрљиве и укључене у бројне ваннаставне активности, тако да им наставник мора омогућити организованост учењу: они морају знати тачно шта се од њих тражи, када ће шта да раде и шта се од њих очекује. Све наведено захтева од наставника добру организацију, не само са практичне, већ и са теоријске стране. Све оно што наставник предаје или излаже мора бити јасно и прецизно, и мора имати свој логички след. Квинтилијан сматра да се настава мора прилагодити учениковим потребама и његовом узрасту, и да она мора бити на нивоу његових мисли, речи, ставова о појавама, као и перцепцији тих појава. Он даље наводи да је учитељево бодрење, похвала и подршка у одређеном узрасту много значајнија од самог градива које се учи и да се писањем развија писмено изражавање, а да се слушањем изоштрава способност расуђивања (Quint. II 2, 1-11). У оквиру припреме предавања наставник мора водити строго рачуна о хетерогености свог аудиторијума: постоје, пре свега, генерацијске разлике између наставника и ученика, различитости у нивоу стеченог знања, услови у којима ученици одрастају и њихово окружење у којем бораве. Кандидаткиња, стога, истиче непоходност схватања да се наша реалност мења, а са њом и генерације ученика. Принципи образовања и приступа ученику у Аристотелово и Нушићево време су различити, а посматрано из наше перспективе, наше генерације ученика имају сасвим друга интересовања и одрастају у једном сасвим другачијем времену и простору. Стога, и приступ извођењу настави мора бити у складу са овим променама. Кандидаткиња, такође, скреће пажњу на неопходност присуства мултимедијалних средстава у настави страних језика. На основу примера из своје праксе, она је у оквиру овог поглавља презентovala вежбе за које је користила мобилни телефон као педагошко средство, са намером да покаже како се ученицима, на један веома забаван и интерактиван начин, могу приближити одређени језички садржаји. Детаљан приказ ових вежби дат је у подпоглављу 2.4. (Однос говорника и аудиторијума: наставник и ученици). У оквиру овог поглавља, кандидаткиња је, такође, приказала и резултате анкете коју је спровела међу ученицима VII/2 разреда ОШ „Доситеј Обрадовић“ у Пожаревцу, а која се односила на мотиве ученика да уче француски језик. Анкета је показала да је основни мотив за учење страног језика управо љубав према том језику, што би, по мишљењу кандидаткиње, био резултат наставникове способности да развије ученичке афинитете према овом језику. Када је реч о таленту говорника, кандидаткиња заузима став да је добро бити талентован, али и да искуство показује да таленат није од пресудне важности, дакле, онај ко је просечно интелигентан и образован, поседује и основни таленат за беседника и јавни наступ (Аврамовић, 2009: 175). По Ј. Ђорђевићу, без обзира на предиспозиције које наставник поседује, наставник свој педагошки таленат може развијати и обогативати само кроз континуирано стицање и примену теоријских знања кроз наставну праксу (Ђорђевић,

2008: 844). Кандидаткиња, такође, наводи како су за беседника, као и за наставника веома важне његове духовне особине и указује на непоходност постојања сагласја сва три појма која представљају основ реторике, а то су: *logos*, *ethos* и *pathos*. Како би нека беседа била успешна, она се мора ослањати на логичке елементе и правила (*logos*), потом на начин на који беседник излаже своју мисао, што подазумева емотивну компоненту излагања (*pathos*), веома битну за придобијање наклоности аудиторијма, и коначно, на компоненту *ethosa*, која представља карактерне особине говорника. Кандидаткиња сматра да је свака од ове три наведене компоненте веома важна за позитиван исход образовног процеса у смислу стицања одређеног нивоа језичке компетенције. У оквиру овог поглавља наводе се и неке од физичких особина говорника, пре свега, његов физички изглед. Пријатан физички изглед не мора бити предност, већ, како наводи Нушић у својој *Реторици*, нечија непријатна сољашњост се може надоместити снагом духа и снагом речи (Нушић, 1993: 120). Прегледом релевантне педагошке литературе, кандидаткиња закључује да се изглед наставника не истиче као важан. С друге стране, за разлику од изгледа, гласовна артикулација је веома битан моменат у беседниковом излагању. Беседник мора водити рачуна о дикцији, јер се на тај начин постиже јасност у изражавању, па самим тим и само излагање није монотono, већ живо и занимљиво. Основни циљ беседника, па самим тим и наставника је, да га његов аудиторијум, не само чује, већ првенствено и разуме. Кандидаткиња се, потом, осврће на неке аспекте невербалне комуникације, такође, присутне у учионици. Ово се односи, пре свега, на гестикулацију, мимику и реторски положај - постацију, веома битне и за амбијент савремене учионице. На крају овог поглавља, кандидаткиња истиче значај прављења концепта или плана излагања, који са дидактичке стране гледишта, представља веома битан моменат у ученичком ангажовању.

У **трећем поглављу**, које је у највећој мери прегледног карактера, кандидаткиња даје приказ еволуције наставних метода и дефинише значај и место усмене продукције у наставном процесу, уз посебан осврт на посткомуникативну етапу и принципе *Заједничког европског оквира за живе језике*, са посебним акцентом на део *Оквир* који се бави проблематиком нивоа Б 1 на скали језичке компетенције. У овом поглављу изложена су нека од теоријских стајалишта везано за дефинисање појма и суштине усмене продукције. Према Кику (Cicq, 2003: 147) језичка компетенција представља три облика сазнајне способности: лингвистичку, која садржи знања која се односе на јединице структуре и функционисање језичког кода: фонологију, морфологију и синтаксу, комуникативну компетенцију, која означава способност неког говорника да интерпретира и продукује исказе на одређен начин и да свој говор прилагоди ситуацији у чијој комуникацији учествује и социокултуролошку компетенцију. Циљ усмене продукције јесте остварење комуникације а самим тим и комуникативне компетенције. Боаје, Ривера и Пандакс (Boyer, Rivera, Pandanx, 1990: 43-51) комуникативну компетенцију разлажу на следеће компоненте: семилингвистичку, референцијалну, говорно-текстуалну, етно-културолошку компоненту и на крају компоненту која представља компетенцију друштвене прагматике. Веома важан елемент усменог изражавања представљају разноврсни типови комуникативних ситуација, које имају за циљ да подстакну аутентичну, усмену размену и на тај начин развију комуникативну компетенцију. Усмено изражавање захтева рад на разликовању гласова, ритму, интонацији и акценту, па је стога, по мишљењу кандидаткиње, у раду на усменој продукцији ученика, важно примењивати и игре по улогама, као и кратке вежбе у дијалогској форми, што је уједно представљало и један део припремних вежби за извођење беседа. Употреба страног језика представља једну од најкомплекснијих активности (Дурбаба, 2011: 203-204). Говорни апарат мора бити увежбан за продукцију гласова и прозодију, будући да она не постоји у матерњем језику оног који учи страни

језик. По мишљењу кандидаткиње, такав ученик мора да има и одређена знања на језичком и социокултуролошком нивоу, као и одређени капацитет памћења. Будући да се ученик у говорним ситуацијама често суочава са стресом и страхом, визуелни контакт са особом којој се обраћа у значајној мери може да му олакша ситуацију у којој се тренутно налази. У оквиру овог поглавља, кандидаткиња даје кратак преглед наставних метода (природни, граматичко-преводни, аудиооралн, аудиовизуелни, еклектички или комбиновани метод), док је посебну пажњу посветила разматрању комуникативног приступа у учењу страног језика.

У **четвртном поглављу** које се бави фактором мотивације у наставном процесу, кандидаткиња у свом истраживању полази од става да је мотивација ученика један од кључних задатака поучавања (Vulfolk i dr., 2014:321). Учионица мора бити привлачно место за учење и стога је веома битна улога наставника и његова способност да мотивише ученике на рад. Према Вијоу (Viau, 2000: 7) мотивација у школској средини мора да буде повезана са неком посебном активношћу. Да бисмо досегли тај циљ, потребно је да мењамо начин рада, да истражујемо, експериментишемо и изаберемо оно што је добро за успешно одвијање наставног процеса. Поред постављеног теоријског оквира везано за фактор мотивације, кандидаткиња даје и кратак преглед одређених приступа мотивацији (бихејвиористички, хуманистички, когнитивистички и социокултурални приступ). У посебном подпоглављу 4.5. кандидаткиња се посебно осврће на фактор мотивације унутар учионице, где је поред пружених теоријских увида, изложила и своје лично педагошко искуство. Брофи (Brofi, 2015: 30-32) сматра да учионица мора да представља место у коме се налази заједница која учи. Учионица треба да буде схваћена као место на коме се учи у сарадњи са осталим ученицима из одељења и наставником, што се поклапа са мишљењем појединих теоретичара (Comer, 1980; Pianta, 1990; Rogers, Freiberg, 1994) који говоре о неопходности успостављања блиских сарадничких односа између породица ученика, самих ученика и школе. На тај начин ученици постижу позитивне емоционалне везе са наставницима и друговима, али и позитиван став према школи уопште. У делу који се односи на то како учинити учионицу привлачном за учење, кандидаткиња полази од Брофијевог става (Brofi, 2015: 52) да учионица мора бити естетски пријатна. Аутор се, између осталог, залаже за излагање ученичких радова и обраћање посебне пажње на декорацију учионице. У оквиру овог поглавља, кандидаткиња износи своје искуство са ученицима који су похађали наставу француског језика у Основној школи „Доситеј Обрадовић“ у Пожаревцу. Она је са својим ученицима заједнички уређивала учионицу француског језика, што је на крају резултирало позитивним реакцијама ученика. По мишљењу кандидаткиње, овде је од пресудне важности била управо улога наставника у учионици, при чему се посебно истиче важност наставникове непосредности у контакту са његовим ученицима. Ова непосредност се постиже, пре свега, контактом очима, осмехивањем, променом боје гласа, кретањем по учионици, и адекватном гестикулацијом. Када је реч о вербалној комуникацији, она је праћена употребом хумора, ословљавањем ученика именом, давањем личних примера, коришћењем заменица „ми“ и „наш“ и сл. Кандидаткиња се такође осврнула и на проблематику постојећих уџбеника за учење француског језика, будући да су у употреби, углавном, уџбеници страних аутора, који нису прилагођени нашем наставном програму и нашим потребама. Стога, је по њеном мишљењу неопходно да наставник стално прилагођава градиво потребама својих ученика и захтевима наших програма. У оквиру овог поглавља, дати су примери из личне педагошке праксе, где је кандидаткиња изнела неке своје конкретне предлоге како да се превазиђу ове потешкоће, при чему је дала и детаљан опис радионца на француском језику које је организовала у сарадњи са ученицима ОШ „Доситеј Обрадовић“ из Пожаревца. На крају сваке радионице спровела

је анкету, чије је резултате навела у овом поглављу (табеле 2. и 3.). На основу резултата спроведене анкете, закључено је да је овакав начин учења француског језика био веома занимљив за ученике. Они су дошли до закључка да се на овај начин језик учи много брже и лакше. На крају овог поглавља кандидаткиња истиче значај примене појединих реторичких стратегија које би требало да утичу на мотивисаност ученика. Наводећи Аристотелов став да сваки говорник мора да се представи као човек одређених квалитета и да је неопходно да његови слушаоци стекну поверење и да знају да им је он наклоњен, како би и они према њему били на неки начин наклоњени, кандидаткиња сматра да и наставник у учионици мора да поседује одређене врлине и особине, како би ученици осетили да је искрен према њима и да им је привржен. Зато је важно да наставник својом врлином, односно својим ставом и материјом коју излаже, као и одлукама које доноси на часу, пробуди код ученика, не само наду да ће те задатке успешно извршити, већи и веру да то он заиста и може. Кандидаткиња, стога, сматра да је ово први и основни корак ка мотивацији ученика за рад. Однос између беседника и његовог аудиторијума је, пре свега, партнерски однос. Њихов однос би, по њеном мишљењу, требало да буде аутентичан, што подразумева да наставник мора бити честит и разборит, да има пријатељски став и да буде благонаклон, и да на тај начин пружи ученику подршку у процесу учења.

У петом поглављу кандидаткиња образлаже пројекат „DEL F у школским установама“ и даје детаљан преглед истраживања које је спровела у појединим школама у Србији, а које су укључене у реализацију поменутог пројекта. У овом поглављу су такође разматрани приручници и уџбеници који су кориштени у оквиру овог пројекта. Поменути уџбеници су састављени према критеријумима *Заједничког европског оквира*, док је план и програм наставе страних језика у Србији, такође, усклађен са поменутиим *Оквиром*. Истраживана је делатност наставника Француског института и наставника у државним школама које су учесници у овом пројекту. Истраживање је спроведено методом анкете. Циљ поменуте анкете је утврђивање, да ли се, и у којој мери реторички елементи користе у настави француског језика и како они утучу на ефикасност извођења наставног процеса. Податке које је кандидаткиња добила након анкетања професора француског језика у нашим школама, поредила је са резултатима анкете коју је спровела са наставницима који су запослени у Француском институту. Приликом састављања анкете коришћене су различите форме теста: отворена и затворена питања, као и она која пружају вишеструки и слободни одговор. Кандидаткиња полази од претпоставке да, уколико ученик има разлоге практичне природе који га везују за учење француског језика, он ће онда бити и додатно мотивисан за полагање овог испита, јер ће му добијена диплома помоћи у даљем школовању и каријери. С друге стране, ако се језик учи кроз употребу у комуникацијској ситуацији, онда је неопходно омогућити ученицима услове за остварење комуникације у оквиру наставног процеса и то, кроз усаглашавање параметара прописаних планом и програмом и *Заједничким европским оквиром*. Овде кандидаткиња наводи значај реторике, која, по њеном мишљењу, поседује инструменте који би могли бити од велике помоћи у постизању одређеног нивоа комуникативне компетенције, а то су: састављање концепта кроз комбинацију слике и речи, затим распоред излагања према правилима хрије и силогизма, записивање кључних речи и излагање на основу њих. Укључујући ове активности у наставни процес, ученик се увежбава да буде спреман да говори о било којој задатој теми, јер ће умети да своја већ постојећа знања и вештине писања беседе примени при усменом излагању. На основу резултата спроведеног истраживања међу учесницима пројекта „DEL F у школским установама“, кандидаткиња је дошла до закључка да наставници веома често користе елементе реторике, као што су, на пример, припрема концепта за излагање, као и савети

на који начин да ученици искажу своје мишљење о некој задатој теми. Такође, је уочено да, ученици приликом усменог излагања имају проблем да формулишу реченицу на француском језику, да изговоре поједине гласове, да често имају трему, те да им употреба члана, као и недовољан фонд речи неретко представљају проблем са којим се суочавају приликом усменог излагања. С друге стране, кандидаткиња истиче да, излагање ученика мора бити кохерентно и логично, да реченице морају бити јасне и смислене, и да сваком усменом излагању треба да претходи добро припремљен концепт излагања. Кандидаткиња овде подвлачи паралелу са наставом у античким реторским школама, где су ученици радили посебне граматичке вежбе и где се, такође, инсистирало на појединим елементима усменог и писменог изражавања. Према резултатима анкете, приликом полагања испита из француског језика ученицима највећи проблем представљају изговор одређених гласова, употреба члана и синтакса. У оквиру припреме за испит из француског језика, наставници, такође, дају својим кандидатима упутства, како да се савладају препреке при писању концепта, шта је потребно написати у уводу, централном и закључном делу излагања. Када је реч о трему која се јавља код ученика приликом усменог излагања, наставници користе искуство античких ретора и саветују ученицима да користе цезуру, да држе концепт у рукама, да приликом свог излагања гледају изнад глава испитивача и да, пре свега, марљиво и континуирано вежбају како би надоместили све своје недостатке у излагању. Постулати античких ретора о сталном и разноврсном тренингу, по мишљењу кандидаткиње, примењују се у широкој лепези вежби које наставници у овим установама примењују: опис слике, догађаја, личности, конвенционални разговор, игре по улогама, ситуацијски говор и дебата. Може се закључити, да су наставници јасно увидели проблем у овом сегменту извођења наставе и да су, свесно или несвесно, приступили примени решења које нуди реторика. Ову тврдњу кандидаткиња је засновала и на детаљној анализи вежби које се налазе у уџбеницима и приручницима за припрему овог испита, где наилазимо на различите типове вежби у којима се поступно долази до целине излагања. Ученик се кроз постављена питања учи на који начин би требало да излаже оно о чему има намеру да говори. Наставник, притом, даје ученицима списак речи и израза које би требало употребити у сваком делу излагања, у циљу лакшег изражавања. Кандидаткиња даље наводи да, беседник може да привуче пажњу неком адекватном причом, а наш кандидат-ученик, неким занимљивим догађајем, причом или описом у вези са задатом темом, придржавајући се, притом, реторичког правила да проблем који се разматра мора бити представљен у централном делу беседе, односно излагања. Ученик, као и антички говорник, мора да поседује одређена знања о ономе о чему ће говорити. Писање концепта доприноси томе да ће ученик бити сигурнији у свом наступу, што ће свакако позитивно утицати на успешност његовог усменог излагања.

Шесто поглавље доноси веома детаљну анализу уџбеника и приручника за полагање испита DELF ниво B1, где кандидаткиња, на основу спорведеног истраживања, изводи закључак да већина постављених вежбања писмене продукције, може бити примењена и на нивоу усмене продукције. У оквиру овог поглавља, анализирани су уџбеници које је одобрило Министарство просвете Републике Србије, а то су: „Bellville 3“, „Version originale vert“ и „Le Nouveau Taxi 3“. Када су у питању приручници за припрему испита за ниво B1, анализирани су следећи приручници: „DELFL scolaire et junior B1“ и „Expression orale-competences A2+B1“. У овом поглављу су, такође, разматрани и књижевни текстови који се налазе унутар ових уџбеника, где кандидаткиња подвлачи паралелу са текстовима који су били окосница реторских вежби. У анализираним уџбеницима француског језика преплићу се вежбе усмене и писане продукције, уз помоћ којих ученик стиче знања како да нешто опише,

представи, дочара, изнесе и како да аргументује своје ставове, било да је реч о некој особи или догађају. Кандидаткиња наводи, између осталог, и Вандендорпов став да су басне повољне за рад на часу, јер су у великом броју случајева писане у краткој форми (Vandendorpe, 2008: 65-66). Оне представљају неку врсту прототипа скраћене приче у којој се огледају два типа приповедања, наративни и дијалогски, а који садрже и аргументацију. Књижевни текст може бити посматран и као аутентични документ, где кандидаткиња наводи Олеков (Holles, 1999: 65) став, да се текст може посматрати и као посредник између ученика и језика. Анализирајући уџбенике и приручнике за полагање испита DELF B1, може се закључити да већина вежбања писане продукције може бити примењена и у усменој продукцији, будући да се ученик, као и сваки други говорник, може припремити тако, што ће прво написати оно о чему ће говорити, па ће тек онда приступити усменом излагању. Кандидаткиња сматра, да је од оваквог поступка корист вишеструка, јер се, поред правописа, у првом плану налази и меморисање речи, реченичних делова, што представља један део захтева усменог дела испита за ниво B1, а што, такође, подразумева и изражавање сопственог мишљења и аргументовање властитих ставова, што је уосталом и био један од циљева реторских вежби. Овде кандидаткиња наводи и важност примене мајеутике у дијалогу, јер би кроз постављање питања о функцији датог појма у одређеном контексту, ученици добили један сасвим нови начин усвајања одређених појмова, али и развијали своје мишљење. Под претпоставком да знање подразумева и разумевање појмова, онда је, по мишљењу кандидаткиње, неопходно да се сваки појам посебно анализира и преиспита у одређеном контексту. Ово је посебно важно, јер у француском језику поједини појмови када се ставе у одређени контекст, односно када се јављају уз неки други појам, добијају једно савим ново значење, тако да је ученик прилици да се кроз поменути полисемију појма, упозна са ситуацијом у којима се одређени појам може употребити.

У оквиру **седмог поглавља** кандидаткиња је презентovala вежбе усмене продукције за чију реализацију су ученици користили мултимедијална средства, у овом случају мобилни телефон. Овде су коришћене реторске вежбе описа, вежбе са књижевним текстом, сликање карактера, као и вежбе артикулације. Основна намера овог дела истраживања била је, да се прикаже на који начин спој традиционалног и модерног може допринети већој мотивисаности ученика за рад на часу. Кандидаткиња је навела три врсте вежби које је применила у својој пракси и у којима се као главни наставни медиј користио мобилни телефон. Прве три вежбе односиле су се на фонетске вежбе, наредне две су обухватале граматичке вежбе, док је последних пет приказаних вежби послужило за увежбавање воклабулара, као и за увежбавање усмене и писане продукције уз слику и видео на мобилном телефону. На тај начин је обезбеђено активно учешће сваког члана групе, и самим тим је постигнуто да ученици, поред усмене, развијају и писмену продукцију, користећи, притом, своја већ постојећа знања и истовремено увежбавајући граматичке, односно синтаксичке елементе.

У **осмом поглављу** кандидаткиња резимира резултате спроведених истраживања и пружа одређене препоруке везано за примену одређених елемената реторике у настави француског језика, пре свега, у домену усмене језичке продукције.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Миловановић, В. (2014). Елементи културе у уџбеницима француског језика за осми разред-четврта година учења. *Браничево*, бр. 1/2, стр. 113-130.
2. Milovanović, V. (2015). *L'Orange silencieux*. Paris: Edilivre.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

У фокусу овог истраживања били су: реторика, усмена продукција и фактор мотивације у учењу страних језика. Свака од наведених области била је посматрана кроз призму усмене продукције и то, на нивоу Б 1 у оквиру полагања за међународну диплому из француског језика DELF. Спроведеним истраживањем били су обухваћени наставници српских школа који су учествовали у пројекту „DELF у школским установама“, као и наставници који су запослени у француским институтима у Србији. На основу добијених резултата истраживања спроведеног у виду анкете, као и њихове детаљне анализе, уз помоћ различитих релеватних метода истраживања, уочена је разлика у броју, узрасту и пролазности кандидата, као и врсти вежби које се користе током наставе. Утврђено је да су сви кандидати имали сличне мотиве за полагање овог испита. Такође, приликом припреме кандидата за полагање поменутог испита, анкетирани наставници су својим полазницима дали упутства, како да излажу и каква би требало да буде структура њиховог излагања. Већина наставника је уочила да сви ученици имају сличне потешкоће у припреми за овај испит и била је сагласна у ставу, да би се ученици-кандидати осећали сигурније ако би њиховом усменом излагању претходило састављање концепта на задату тему. Кандидаткиња је на основу спроведене анкете дошла, такође, и до закључка да је рад наставника у српским државним школама комплекснији и захтевнији, за разлику од наставника који су запослени у Француском институту, који су, посматрајући ове параметре, у предности због самих околности у којима се одвија наставни процес, а то је, пре свега, хомогеност група, мотивисаност полазника и трајање часа. Полазећи од претпоставке да се кандидати у току полагања усменог и писменог дела испита сусрећу са различитим потешкоћама, кандидаткиња сматра да је за превазилажење поменутих потешкоћа веома корисно пронаћи одређене одговоре и помоћ у реторици, која још античких времена поседује одређене инструменте који могу допринети успешном говору или излагању у писменој форми. Овде кандидаткиња, пре свега, наводи: састављање концепта кроз комбинацију слике и речи, затим распоред излагања према правилима хрије и силогизма, записивање кључних речи и излагање на основу њих. Кандидаткиња сматра, да је од оваквог поступка корист вишеструка, јер се, поред правописа, у првом плану налази и меморисање речи, реченичних делова, што представља један део захтева усменог дела испита за ниво Б1, а што, такође, подразумева и изражавање сопственог мишљења и аргументовање власитих ставова, што је, уједно, представљало и саставни део захтева некадашњих реторских вежби. У прилог тој тези иду и резултати поменуте анкете који јасно указују да наставници веома често користе елементе реторике, као што су, на пример, савети које дају својим полазницима у смислу како најбоље изложити своје мишљење и како припремити концепт за своје излагање на задату тему. Овај сегмент излагања кандидаткиња је подробно објаснила у другом поглављу своје тезе, где је у оквиру традиционалне тријаде беседник, беседа, аудиторијум изнела све карактеристике беседе као логички повезане целине, која са својом одређеном структуром и естетском компонентом може послужити као пример успешног излагања

у усменој или писаној форми. Ученику се дају упутства о самом начину изражавања, пре свега, да реченица мора бити јасна, прецизна и кратка, посебно у случају када ученик није довољно језички компетентан. Ученику се сугерише да између реченица прави краће паузе, како би успео да преформулише своју реченицу и да пронађе начин да се изрази другачије од оног како је замислио а није успео да оствари. Такође, је уочено да, ученици приликом усменог излагања, поред проблема да формулишу реченицу на француском језику, имају потешкоћа у изговору појединих гласова, да често имају трему, те да им употреба члана, као и недовољан фонд речи, често представљају проблем са којим се суочавају приликом усменог излагања. И на овом месту, кандидаткиња нуди одређена решења заснована на реторичкој традицији. Тако се, на пример, ученица препоручује у случају треме која је веома честа појава приликом усменог излагања, коришћење цезуре, да држе концепт у рукама, да гледају изнад глава испитивача и да, пре свега, марљиво вежбају како би надоместили све своје недостатке у излагању. Ово истраживање је, такође, обухватило вежбе усмене продукције и анализу њихове заступљености у уџбеницима и приручницима за учење француског језика, са посебним освртом на присуство књижевних текстова у поменутих уџбеницима и приручницима. У овом делу истраживања кандидаткиња је пошла од претпоставке да је књижевни текст био основ реторских вежби и да је као такав допринио успешности усмене продукције, што би се могло применити и у данашњој наставничкој пракси. Упоредивши елементе наставе реторике у античком периоду, може се извести закључак да се један број вежби из тадашњих уџбеника може прилагодити и потребама данашњих ученика, као што су, на пример: састављање концепта излагања, књижевни текстови као реторске вежбе, аргументација, сузбијање треме, вокална експресија, реторски положај – постација и сл.). Осврћући се на употребу наставних метода, кандидаткиња наводи да она, на основу свог предавачког искуства, користи управо методе рада које се заснивају на раду са сликом и књижевним текстом и да се на тај начин код ученика може пробудити заинтересованост, не само за учење језика, већ и за књижевност или уметност које се изучавају у оквиру понуђених текстова на француском језику. Посебну пажњу у свом истраживању, кандидаткиња посвећује фактору мотивације, полазећи од става да она данас представља један од најважнијих задатака наставника. Кандидаткиња, притом, наводи најважније савремене теорије мотивације, по којима је, улога наставника од пресудног значаја за стварање позитивне атмосфере у учионици, што је у сагласју са већ поменутих Брофијевим ставом, да учионица треба да буде схваћена као место на коме се учи у сарадњи са осталим ученицима и наставником, што значајно допринио успостављању блиских сарадничких односа између наставника и ученика. На тај начин, ученици заузимају позитиван став, не само према наставнику и осталим ученицима, већ и према школи уопште. Овде је кандидаткиња посветила посебну пажњу употреби мултимедијалних средстава у настави страних језика, где је имала намеру да прикаже како спој традиционалног и модерног може допринети интересантности интерпретације језичког градива, па самим тим, и битно утицати на мотивисаност ученика за рад на часу.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Својим докторским радом под насловом ВАЖНОСТ ПРИМЕНЕ РЕТОРИКЕ У МЕТОДИЦИ НАСТАВЕ ФРАНЦУСКОГ ЈЕЗИКА кандидаткиња Војка Миловановић

обухватила је веома значајну и још увек недовољно истражену тему примене традиционалних реторичких начела и стратегија у настави страних језика, посебно када је реч о усменој продукцији. Избор научних метода прикупљања, обраде и анализе добијених података је у потпуности прилагођен карактеру третиране проблематике у докторској дисертацији. Приликом тумачења резултата спроведених истраживања, кандидаткиња је поред доброг познавања предмета испитивања и употребе релевантне стручне литературе, показала и висок степен креативности у формирању својих научно заснованих ставова и аргументације.

X ПРЕДЛОГ

На основу поднетог извештаја и оцене, Комисија са задовољством предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду, као и Већу научних области друштвено-хуманистичких наука Универзитета у Београду, да се докторска дисертација под насловом *Важност примене реторике у методици наставе француског језика* прихвати, а кандидаткињи Војки Миловановић одобри приступ усменој одбрани рада.

У Београду, 25. маја 2018.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

1. _____

др Ана Елаковић-Ненадовић, доцент

2. _____

др Татјана Самарција-Грек, доцент

3. _____

др Ифигенија Радуловић, ванредни професор

